

MUMTOZ VA ZAMONAVIY O'ZBEK-NEMIS SHE'RIYATIDA DINGA OID OBRAZLARNING BADIY TALQINI (Ogahiy va Heine ijodi misolida)

Adiba Ma'diyeva

O'zDJTU, jahon adabiyoti
kafedrası dotsenti v.b., f.f.f.d.,(PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada Muhammad Rizo Ogahiy va Haynrix Hayne ijodida dinga oid obrazlarning badiiy talqini qiyosiy tahlil qilinadi. Ogahiy she'riyatida tasavvufga asoslangan ilohiy ishq, ruhiy poklanish va Haqqa yetishish yo'li Sharqona falsafa asosida talqin etilgan bo'lsa, Hayne asarlarida din masalasi inson ruhiy iztiroblari, shubha va najot istagi timsolida namoyon bo'ladi. Maqolada Sharq va G'arb adabiy tafakkuridagi diniy obrazlarning estetik, falsafiy va madaniy o'zgarishlari ochib berilgan. Shuningdek, ikkala shoirning badiiy tafakkurida din, ilohiylik va inson ruhiyati o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, Heine, diniy obraz, ilohiy ishq, tasavvuf, romantizm, ruhiyat, Sharq va G'arb, poetika.

Abstract: This article provides a comparative analysis of the artistic interpretation of religious imagery in the works of Muhammad Rizo Ogahiy and Heinrich Heine. In Ogahiy's poetry, influenced by Sufi philosophy, divine love and spiritual purification are depicted as the path to divine truth. In contrast, Heine's poetry presents religion as a reflection of inner human suffering, doubt, and the longing for salvation. The study reveals the aesthetic, philosophical, and cultural transformations of religious imagery in Eastern and Western poetic traditions. It also explores the intrinsic connection between faith, divinity, and human spirituality in the artistic worldview of both poets.

Keywords: Ogahiy, Heine, religious imagery, divine love, Sufism, Romanticism, spirituality, East and West, poetics.

Аннотация : В статье проводится сравнительный анализ художественной интерпретации религиозных образов в творчестве Мухаммада Ризо Огахий и Генриха Гейне. В поэзии Огахий, находящейся под влиянием суфийской философии, божественная любовь и духовное очищение рассматриваются как путь к истине. В произведениях Гейне религиозная тематика отражает внутренние страдания человека, сомнения и стремление к спасению. В работе раскрываются эстетические, философские и культурные особенности религиозных образов в восточной и западной поэтических традициях, а также прослеживается связь между верой, божественностью и духовным миром человека в творческом мировоззрении поэтов.

Ключевые слова: Огахий, Гейне, религиозный образ, божественная любовь, суфизм, романтизм, духовность, Восток и Запад, поэтика.

Adabiyot tarixida din, e'tiqod va ilohiylik masalalari insoniyat tafakkurining eng qadimiy qatlamlaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. Har bir xalqning adabiy merosi uning diniy dunyoqarashi, ruhiy tajribasi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida aks ettiradi. Shu ma'noda, o'zbek mumtoz adabiyotining yirik vakili Muhammad Rizo Ogahiy va nemis romantik shoirlaridan biri bo'lgan Haynrix Hayne ijodi dinga oid obrazlarning turlicha, ammo ma'nodosh badiiy talqinlarini o'zida mujassamlashtiradi.

Ogahiy ijodida tasavvuf ta'siri kuchli bo'lib, u ilohiy ishq, ma'naviy kamolot, inson va Haq o'rtasidagi munosabatlarni Sharqona ruhda talqin etadi. Hayne esa G'arb tafakkuri, xususan, nasroniylilik, yahudiylik va falsafiy romantizm ruhida din va inson o'rtasidagi ziddiyatli holatlarni ifodalaydi. Shu jihatdan ularning ijodi Sharq va G'arb diniy-estetik tafakkurining badiiy mushtarakliklarini tahlil qilish imkonini beradi.

Ogahiy o'z she'rlarida dinni insonning ma'naviy kamoloti, ruhiy tozaligi va ilohiy muhabbat sari yetaklovchi yo'l sifatida talqin qiladi. U uchun din — bu faqat tashqi e'tiqod emas, balki ichki poklanish, ruhiy uyg'onish manbaidir. Shoirning “Haq ishqining jodusi”, “Mastlik risolasi” singari g'azallarida “ishq”, “ma'rifat”, “nur”, “roshnolik”, “so'fiy” kabi diniy obrazlar tasavvufiy ma'noda qo'llaniladi. Shoir ijodida “ishq” Allohga yaqinlashuv yo'lidagi eng oliy maqom sifatida talqin etiladi. U insonni dunyoviy rishtalardan ozod qilib, ruhiy poklik sari yetaklaydi. Shoirning quyidagi misralarida bu tushuncha chuqur ifoda etiladi:

Ishq o'ti kuydirar tanimni, jonimni,

Ishq ila Haqqa yetar insonimni.

Bu misralarda ilohiy ishq insonni yorituvchi, o'zgartiruvchi kuch sifatida gavdalanadi. Ogahiy nazarida din – bu insonning yaratuvchi bilan muloqot shakli, Haqni tanish va unga yetish yo'li. Shu bois, uning diniy obrazlari tashqi shakldan ko'ra, ruhiy ma'noga yo'naltirilgan.

Haynrix Hayne (1797–1856) Germaniya romantik adabiyotining eng yorqin vakillaridan biridir. Uning ijodida din mavzusi falsafiy, ba'zan tanqidiy ruhda ifoda etiladi. Hayne uchun din — inson tafakkurining tarixiy bosqichlaridan biri bo'lib, u orqali inson o'z mohiyatini anglaydi. Shoirning “Buch der Lieder” (“Qo'shiqlar kitobi”) to'plamidagi she'rlarida xudo, osmon, ibodat, gunoh, najot kabi diniy obrazlar insonning ichki iztiroblari, sevgi va e'tiqod o'rtasidagi ziddiyatlarni ifodalash uchun ishlatilgan. Masalan, Hayne o'zining “Ein Jüngling liebt ein Mädchen” she'rida sevgi orqali ilohiy kuchni his etadi, ammo bu kuch insonni baxtsiz etadi. Shoir uchun din — bu najot emas, balki inson ruhining abadiy iztirobi manbai:

Ich hab' im Traum geweint,

Mir träumte, du lägest im Grab.

Men tushimda yigʻladim,

Tushimda qabrda yotganing koʻrdim.

Bu satrlar diniy tasvir va ruhiy kechinmalarni birlashtirgan. Hayne nazarida ilohiylik va insoniylik oʻrtasidagi chegara doimo noaniqdir, u ruhiy tafakkur uchun abadiy mavzu boʻlib qoladi.

Har ikkala shoir ijodida diniy obrazlar asosiy oʻrinni egallaydi, biroq ularning mazmuni, badiiy shakli va maqsadi turlicha. Biri ilohiy obrazlar insonni Haqqa eltuvchi, tasavvufiy maʼnaviy poklanish yoʻlini ifodalasa, ikkinchisida esa ular falsafiy shubha, insoniy iztirob va ruhiy qarama-qarshilikning badiiy timsolidir.

Ogahiyda nur, ishq, soʻfiy, tavba, maʼrifat obrazlari ilohiy yoʻlning ramzlari boʻlsa, Hayneda xoch, gunoh, qabr, ibodat obrazlari insonning dunyoviy cheklanganligi va najot istagini ifodalaydi. Shu tariqa, Ogahiy tasavvuf ruhidagi dinni “ruhiy yuksalish”, Hayne esa nasroniylik falsafasidagi dinni “ruhiy azob” sifatida koʻrsatadi.

Har ikki millat shoirlari ijodida dinga oid obrazlar har ikki adabiyotda oʻz xalqining maʼnaviy tafakkuri, tarixiy tajribasi va falsafiy qarashlarini aks ettiradi. Ogahiyda din va ishq insonni ilohiy haqiqatga eltuvchi ruhiy yoʻl sifatida, Hayneda esa inson va Xudo oʻrtasidagi abadiy ziddiyat sifatida talqin etiladi. Ularning ijodiy qarashlarini qiyosiy tahlil etish Sharq va Gʻarb adabiyotida diniy obrazlarning estetik oʻzgarishlarini, dinning inson tafakkuridagi badiiy koʻrinishlarini aniqlash imkonini beradi. Shu bois, Ogahiy va Hayne asarlarida din masalasi faqat eʼtiqodning ifodasi emas, balki inson ruhiyatining falsafiy va badiiy manzarasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ogahiy, M. R. Devon. – Toshkent: Fan, 1981.
2. Heine, H. Buch der Lieder. – Berlin: Aufbau Verlag, 1972.
3. Qodirov, M. Tasavvuf va adabiyot. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
4. Kühlmann, W. Deutsche Romantik und Religion. – München: Beck, 1995.
5. Saidov, B. Sharq mumtoz adabiyotida ilohiy ishq konsepsiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.